

5. Minogue, M. (2001). Internal review of administrative decision. In *AIAL Conference*. Canberra, 5, 54-58. [in English].
6. Patoari, M. M. (2020). Legal and Administrative Challenges of Alternative Dispute Resolution (ADR) as a Peaceful Means of Resolving the Land Dispute in the Rural Areas of Bangladesh. *Beijing Law Review*, 2 (11), 415-428. [in English].
7. Pomazkova, S. I. (2020). Dosudebnoe uregulirovanie sporov administrativnogo kharaktera v Rossii i za rubezhom [Pre-trial settlement of administrative disputes in Russia and abroad]. *Ekonomika. Pravo. Obshchestvo*, 4, 68-74. [in Russian].
8. Artemeva, I. A. (2018). Alternativnye sposoby razresheniia nalogovykh sporov v Avstralii [Alternative ways to resolve tax disputes in Australia]. *Sotsialno-politicheskie nauki*, 2, 144-147. [in Russian].
9. Tsvetkova, E. A. (2017). Sravnitelno-pravovoi analiz alternativnykh sposobov razresheniia nalogovykh sporov na primere Rossii, SShA, Niderlandov, Germanii [Comparative legal analysis of alternative methods of resolving tax disputes on the example of Russia, USA, Netherlands, Germany]. *Zhurnal zarubezhnogo zakonodatelstva i sravnitel'nogo pravovedeniia*, 2 (63), 58-64. [in Russian].
10. Gesetz zur Förderung der Mediation und anderer Verfahren der außergerichtlichen Konfliktbeilegung (2012). Retrieved from: <https://www.bundesgerichtshof.de/DE/Bibliothek/GesMat/WP17/M/Mediationsgesetz.html>
11. Iarotckaia, Ia. O. (2019). Mesto i rol alternativnykh sposobov razresheniia sporov v administrativnom sudoproizvodstve [Place and role of alternative methods of dispute resolution in administrative proceedings]. *Vestnik molodykh uchenykh Samarskogo gosudarstvennogo ekonomicheskogo universiteta*, 2, 219-222. [in Russian].
12. Blikhar, M. (2020). Mediatsiia yak sposib vyrishennia administratyvnykh sporiv [Mediation as a way to resolve administrative disputes]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, 10, 78-82. [in Ukrainian].
13. Pro zvernennia hromadian [About citizens' appeals]: Zakon Ukrainy vid 21.05.1997 № 280/97-VR. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 24, 170. [in Ukrainian].
14. Efficiency of legal framework in challenging regulations (2019). Retrieved from: https://tcdata360.worldbank.org/indicators/hf972d7b3?country=BRA&indicator=40836&viz=line_chart&years=2010,2019
15. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy [Code of Administrative Procedure of Ukraine] vid 06.07.2005 r. № 2747-IV. *Holos Ukrainy*, 158. [in Ukrainian].
16. Sudova statystyka [Judicial statistics]. *Sudova vlada Ukrainy* (2019). Retrieved from: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/rik_2019 [in Ukrainian].
17. Krasilovska, Z. V. (2017). Stanovlennia instytutu mediatsii v systemi publicznego upravlinnia: teoretyko-pravovyi aspekt [Formation of the institute of mediation in the system of public administration]. (Extended abstract of candidate`s thesis). Odesa. [in Ukrainian].
18. Korinnyi, S. O. (2019). Vprovadzhennia mediatsii v administratyvnyi protses Ukrainy [Introduction of mediation in the administrative process of Ukraine]. (Extended abstract of candidate`s thesis). Uzhhorod. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 24.10.2020

УДК 342.9

Швець Юрій Юрійович,

кандидат економічних наук, доцент

докторант

Львівський університет бізнесу та права

e-mail: leon1949@ukr.net

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ОСОБИ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

У статті здійснено теоретичний аналіз адміністративно-правових гарантій забезпечення права особи на охорону здоров'я в Україні. Враховано адміністративно-правові заходи протидії поширення пандемії COVID-19. Доведено, що адміністративно-правові гарантії забезпечення права особи на охорону здоров'я в Україні безпосередньо пов'язані із застосуванням адміністративно-правових норм і здійснюються врегульованою належними нормативними актами діяльністю державних органів, органів місцевого самоврядування, посадових осіб, суспільно-політичних організацій і громадян. Їхній прояв і діяльність пов'язані з характером права чи свободи, а також з певними юридичними фактами або юридичними (фактичними) складами.

Визначено, що під поняттям адміністративно-правових гарантій забезпечення права особи на охорону здоров'я в Україні слід розуміти як законодавчо регламентовану систему правових, організаційних, економічних, інституційних та інших умов, засобів та механізмів, за допомогою яких досягається належне дотримання всіх складових елементів права особи на охорону здоров'я.

Запропоновано, що для підвищення ефективності гарантій у досліджуваній сфері необхідно: зміцнення
2020. Випуск 8. Спецвипуск

економічних гарантій; встановлення постійного контролю за реалізацією державних програм забезпечення ліками, протезами та іншими засобами; запровадження громадського контролю у цій сфері; підвищення інформаційної прозорості діяльності Міністерства охорони здоров'я України тощо.

Ключові слова: гарантії, адміністративно-правове забезпечення, медична реформа, COVID-19.

Shvets Yu. ADMINISTRATIVE AND LEGAL GUARANTEES OF ENSURING THE RIGHT OF THE PERSON TO HEALTHCARE IN UKRAINE

The article provides a theoretical analysis of the administrative and legal guarantees of ensuring the right of a person to health care. Administrative and legal measures to counter the spread of the COVID-19 pandemic have been taken into account. It is proved that the administrative and legal guarantees of ensuring the right of a person to health care are directly related to the application of administrative and legal norms and are carried out by state bodies, local governments, officials, socio-political organizations and citizens regulated by appropriate regulations. Their manifestation and action are related to the nature of law or freedom, as well as to certain legal facts or legal (factual) compositions.

The article defines the administrative and legal guarantees of ensuring the right of a person to health care as a legally regulated system of legal, organizational, economic, institutional and other conditions, means and mechanisms by which proper observance of all constituent elements of the right to health care is achieved.

It is offered that for increase of efficiency of guarantees in the investigated sphere it is necessary: strengthening of economic guarantees; establishment of constant control over the implementation of state programs to provide drugs, prostheses and other means; introduction of public control in this area; increasing the information transparency of the Ministry of Health of Ukraine, etc.

Key words: guarantees, administrative and legal support, medical reform, COVID-19.

Постановка проблеми. Кампанія з протидії поширення пандемії COVID-19, яка розпочалася у лютому-березні 2020 року, внесла свої корективи і в адміністративно-правовий механізм забезпечення права особи на охорону здоров'я. Ця ситуація характеризується як вимушеними обмеженнями у реалізації цього та інших прав і свобод, а також значними маніпуляціями, порушеннями правил, зловживанням ситуацією.

За такої ситуації першочерговим для реалізації права особи на охорону здоров'я в Україні необхідне є створення належних організаційних, правових, фінансових та інших умов. Такі умови, а також механізми, які лежать в основі забезпечення реалізації відповідного права, отримали назву гарантій. У загальному розумінні слово «гарантія» (франц. *garantie* < *garant* – поручитель) означає забезпечення, запоруку в чому-небудь. У юриспруденції терміном «гарантії» визначається система умов і засобів, що забезпечує реалізацію й захист прав, свобод і законних інтересів людини.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання адміністративно-правових гарантій забезпечення права особи на охорону здоров'я в Україні привертала увагу багатьох дослідників. У нашій статті ми звернули увагу на праці вітчизняних дослідників Т. Сінько, І. Сопілко, О. Зозуля, Н. Ходєєва та ін. Проте, слід зауважити, що комплексних наукових робіт, присвячених даній проблемі у вітчизняній науці не достатньо, що обумовлює актуальність представленої теми науково дослідження.

Метою статті є проведення системного науково-правового аналізу адміністративно-правового гарантій забезпечення права особи на охорону здоров'я в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У правовій науці під системою гарантування прав і свобод розуміється сукупність загальних (соціально-економічних, політичних, ідеологічних) і юридичних гарантій, що забезпечує фактичну реалізацію й охорону (захист) прав і свобод людини й громадянина. Т.Слінько, узагальнюючи наукові підходи до сутності юридичних гарантій реалізації прав та свобод людини й громадянина, приходять до висновку, що юридичні гарантії становлять систему або сукупність засобів та способів, правових норм, які забезпечують реалізацію прав та свобод [1, с. 145].

Необхідність юридичних гарантій зумовлена тим, аби якомога повніше втілити в життя права та свободи людини й громадянина. При цьому зміст юридичних гарантій досить динамічний та обумовлений їхньою цільовою, інституціональною й функціональною спрямованістю, залежить від суспільно-політичних, духовних і інших процесів, що відбуваються в країні на певних етапах її історичного розвитку. Під юридичними гарантіями, таким чином, слід розуміти визнання й закріплення прав та свобод людини й громадянина в Конституції України та інших нормативних актах нашої держави і забезпечення їх реалізації всією діяльністю держави, суспільно-політичними організаціями, їх посадовими особами та власне особистістю.

У цілому адміністративно-правові гарантії забезпечення права особи на охорону здоров'я безпосередньо пов'язані із застосуванням адміністративно-правових норм і здійснюються врегульованою чинними адміністративним законодавством діяльністю державних органів, органів місцевого самоврядування, посадових осіб, суспільно-політичних організацій і громадян. Їхній прояв і дія пов'язані з характером права чи свободи, а також з певними юридичними фактами або юридичними (фактичними) складами.

Особливе місце в системі юридичних гарантій займає правозастосовна діяльність компетентних органів забезпечувального або охоронного характеру. Відповідно, юридичні гарантії реалізації прав та свобод людини й громадянина можна поділити на основні дві групи гарантій: ті, що забезпечують реалізацію прав і свобод, та ті, що забезпечують їхній захист.

Юридичні гарантії реалізації спрямовані на використання особою своїх прав і свобод, натомість

гарантії захисту діють, як правило, у випадку порушення прав і свобод, виникнення перешкод на шляху до їх використання. То ж до першої групи відносять норми, що визначають: межі прав і свобод, їхню конкретизацію в положеннях чинного законодавства; юридичні факти, з якими пов'язується наділення відповідними правами й безпосереднє користування ними; процесуальні форми їх реалізації; заходи заохочення й пільги для стимулювання правомірної й ініціативної реалізації прав та свобод.

Другу групу юридичних гарантій становлять механізми й інститути захисту прав та свобод: конституційний контроль і нагляд; заходи захисту й відповідальності винних за порушення прав і свобод особи; процесуальні форми здійснення контролю й нагляду; засоби попередження й профілактики порушень прав людини й громадянина та інші встановлені законодавством заходи [1].

Особливістю застосування юридичних гарантій є гарантування прав і свобод людини й громадянина в їхній рівності, взаємозв'язку, та єдності із обов'язками, без чого неможлива справжня свобода індивіда в демократичному суспільстві, де використання особою прав і свобод не повинне завдавати шкоди правам інших осіб. Слід також розуміти, що реалізація юридичних гарантій не є самоціллю - головним є досягнення соціального ефекту від використання особою своїх прав та свобод, задоволення нею своїх життєвих потреб.

Що стосується юридичних гарантій права людини на охорону здоров'я, то під ними доцільно розуміти законодавчо (в тому числі – конституційно) закріпленій, нормативно визначений порядок діяльності державних інституцій і громадських організацій, спрямований на запобігання посяганням на це право, припинення його порушень і притягнення до відповідальності винних у цьому осіб, а також на відновлення порушеного права (правоохоронна та судово діяльність). У сукупності вказаних державних органів, громадських і міжнародних організацій, національних та міжнародних судових інстанцій, діяльність яких стосується захисту конституційних прав громадян на охорону здоров'я, втілюються відповідні організаційні гарантії.

Закріплення, навіть на найвищому – конституційному рівні, - прав та свобод, є необхідною, однак далеко не достатньою умовою забезпечення їх реалізації. Як зазначає з цього приводу І. Сопілко, гарантії є засобом, що забезпечує перехід від передбачених Конституцією можливостей до реальної дійсності. При цьому, вчена акцентує увагу на тому, що ефективність гарантій залежить від рівня розвитку загально-правових принципів, стану економіки, рівня розвитку демократичних інститутів, реальності політичної системи суспільства, наявності системи досконалих законів у державі, ефективності механізмів реалізації законоположень [3, с. 1]. Проте, як продемонструвала ситуація з протидією пандемії коронавірусної інфекції в Україні, такі гарантії не завжди були ефективними. Зокрема, слушним є висновок вітчизняного дослідника О. Зозулі про те, що «практика встановлення Кабінетом Міністрів України та місцевими органами публічної влади за неоголошеного надзвичайного стану для запобігання поширенню COVID-19 обмежень низки громадянських і політичних прав людини є недостатньо узгодженою та послідовною, в окремих випадках не відповідає конституційному порядку обмежень прав людини (свободи пересування, права на свободу, права на мирні зібрання, свободи совісті та ін.), виявляє недостатню обґрунтованість і відповідність деяких істотних обмежень прав людини виключно інтересам охорони здоров'я нації (заборона відвідування парків і скверів, заборона перебування без документів "на вулицях", використання саморобних засобів індивідуального захисту та ін.), а також допускає певну дискримінаційність (обов'язкова самоізоляція осіб за віком, обов'язкова госпіталізація осіб, які перетинають державний кордон, та ін.). Гарантії громадянських і політичних прав людини, встановлені в умовах запобігання поширенню COVID-19 в Україні, здебільшого мають поодинокий і безсистемний характер» [4, с. 16].

Необхідно погодитись з наведеною думкою, оскільки створення належних організаційних, правових, економічних та інших умов для забезпечення реалізації прав та свобод людини і громадянина потребує відповідних фінансових (як правило, бюджетних) затрат, інституційної розбудови тощо, що, у свою чергу, вимагає достатньо стійкого економічного стану у державі, високого рівня законності та правопорядку тощо. Тільки за таких умов можна говорити про дієвість та практичну ефективність відповідних гарантій.

Як зазначила Уповноважена з прав людини в Україні Людмила Денісова на своєму Telegram-каналі «Чинне законодавство на час впровадження карантину, а саме Закон України "Основи законодавства України про охорону здоров'я", закони України "Про захист населення від інфекційних хвороб", "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення" виявилися не адаптованими до загрози здоров'ю, що виникла. Про це свідчать як внесені до деяких з них протягом березня-травня 2020 року зміни та доповнення, так і ухвалені інші закони та правові акти» [5].

На цій підставі *адміністративно-правові гарантії забезпечення права особи на охорону здоров'я* можна визначити як законодавчо регламентовану систему правових, організаційних, економічних, інституційних та інших умов, засобів та механізмів, за допомогою яких досягається належне дотримання всіх складових елементів права особи на охорону здоров'я.

Водночас слід зазначити, що вітчизняне законодавство у сфері охорони здоров'я фактично не містить положень, які надавали би суб'єктам відповідних правовідносин більше можливостей для самостійності та виявлення розумної підприємливості. Тому одним із нагальних завдань усіх гілок влади вбачається пропаганда здорового способу життя, створення належних для цього умов, щоби здоров'я стало пріоритетним об'єктом інвестування для працівників і роботодавців, кожної людини й населення в цілому.

Загальні адміністративно-правові гарантії права на охорону здоров'я деталізуються галузевим

законодавством у цій сфері, яке передбачає й закріплює гарантії спеціальні. Їх можна класифікувати за суб'єктами цього права, за цільовим призначенням (приміром, організаційні чи фінансові), за видами медичної допомоги, що надається, та іншими підставами. Розрізняють також об'єктивні й суб'єктивні гарантії. Більшість гарантії мають об'єктивний характер, оскільки створюються суспільством у цілому, державою, зумовлюються відповідним устроєм і не залежать від суб'єктивної волі та бажань окремого індивіда. Проте використання певних чинників забезпечення конституційного права на охорону здоров'я багато в чому залежить від волевиявлення самої людини.

Тобто, ті умови й засоби реалізації прав і свобод, які створюються й застосовуються у правоохоронній діяльності суспільства, держави, її органів та службовців, належать до об'єктивних гарантії, а ті, до яких для охорони своїх прав вдається окрема особа на власний розсуд, є, безперечно, гарантіями суб'єктивними. Адже зміцнення власного здоров'я, реалізація права на його охорону значною мірою залежать від способу життя, освіченості, рис характеру, фаху, соціального статусу й соціальної активності та інших особистих якостей індивіда. Крім того, ні для кого не секрет, що в сучасних умовах рівень гарантованості прав і свобод (і не лише в медичній сфері) значною мірою зумовлюється матеріальним становищем людини. Тому більш матеріально забезпечені особи можуть значно повніше реалізовувати право на охорону здоров'я та інші основні соціальні права, ніж їхні менш грошовиті співгромадяни. Відтак слід констатувати, що досі справедливим лишається твердження відомого австрійського клініциста, лейб-медика двох німецьких імператорів професора Й. П. Франка, яке вже наводилось вище: «... головною причиною хвороб є бідність, а для того, щоб поліпшити становище зі здоров'ям людей, необхідно піднести їхній життєвий рівень» [6]. Ця теза, нажаль, сьогодні є актуальною для сучасної України.

Інший аспект який вартує уваги у контексті нашого дослідження – допустимі межі обмеження права особи на охорону здоров'я. На підставі аналізу положень національного законодавства [7-9], можна виділити наступні підстави обмеження окремих елементів права особи на охорону здоров'я:

1. *Обмеження в інформаційній сфері.* Н. Ходєєва визначає такі види обмеження права на інформацію про стан здоров'я за законодавством України:

1) безпосередньо фізичної особи, якої стосується ця інформація, або її батьків (усиновлювачів), опікунів, піклувальників у разі, якщо інформація про стан здоров'я може погіршити стан здоров'я вищевказаних осіб або може зашкодити процесові лікування;

2) про стан психічного здоров'я фізичної особи, коли повна інформація про стан психічного здоров'я може завдати шкоди її здоров'ю або призвести до безпосередньої небезпеки для інших осіб;

3) про стан свого здоров'я фізичної особи з позитивним ВІЛ-статусом [10, с. 78-79].

Порядок та підстави встановлення обмеження щодо інформації про стан здоров'я особи (або її родичів, опікунів чи піклувальників) регламентовано статтями 285-286 ЦК України [9], а заборона поширення такої інформації закріплена у Законі України «Про інформацію» [8].

При цьому обмеження щодо права особи на конфіденційність інформації про стан свого здоров'я може бути встановлено винятково у випадках, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. До такого висновку, зокрема, дійшов Конституційний Суд України у Рішенні від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 [11].

Водночас, поряд з можливими обмеженнями інформаційних прав громадян Закон України «Про інформацію» також встановлює види інформації, доступ до якої не може бути обмежений: інформація про стан довкілля, про стан здоров'я населення тощо.

2. *Обмеження, пов'язані зі станом здоров'я особи, що уможлиблює обмеження таких елементів права на охорону здоров'я, як добровільність згоди на проходження медичного огляду, амбулаторного або стаціонарного лікування, та інші обмеження, пов'язані з особистою свободою особи.*

Так, за загальним правилом проходження медичного огляду та отримання медичної допомоги здійснюється за добровільною згодою повнолітньої особи або батьків неповнолітньої дитини (стаття 284 ЦК України).

Законодавство України встановлює дві основні підстави можливості медичного втручання без добровільної згоди особи:

1) якщо особа знаходиться в безпорадному або іншому стані, який не дозволяє їй надати згоду, то надання екстреної допомоги має бути здійснено без такої згоди (стаття 284 ЦК України [9], стаття 3 Закону України «Про екстрену медичну допомогу» [12]);

2) якщо особа страждає на психічну хворобу та може становити небезпеку для себе чи оточуючих, щодо неї може бути проведений психіатричний огляд, надано амбулаторну психіатричну допомогу або госпіталізовано до психіатричного лікувального закладу примусово (статті 11, 12, 14 Закону України «Про психіатричну допомогу» [13]).

Що стосується першого обмеження, то воно слідує із безумовного права людини на життя та обов'язку кожного надавати допомогу людині, яка опинилася у безпорадному або небезпечному для життя стані, зокрема, і шляхом виклику служби екстреної допомоги. Перебуваючи у такому стані, людина не має фізичної можливості надати згоду на медичну допомогу, а будь-які зволікання можуть мати летальні наслідки.

При застосуванні другої підстави мають бути дотримані чітко визначені Законом «Про психіатричну допомогу» умови. Перш за все, примусове психіатричне обстеження можливе з наявності відомостей, які дають достатні підстави для обґрунтованого припущення про наявність у особи тяжкого психічного розладу.

Наявність таких умов дають лише право провести примусове психіатричне обстеження щодо особи. Для примусового поміщення особи для психіатричного лікування обов'язковим є винесення рішення суду.

Необхідно зазначити, що така практика є прийнятною також у багатьох європейських державах. З цього приводу ВООЗ зазначає, що лікування без попередньої згоди (примусове лікування) допускається лише при винятковому збігу обставин (які слід конкретизувати особливо). У законодавстві повинні бути передбачені адекватні процедурні механізми, що захищають права тих людей з психічними розладами, які проходять примусове лікування, а також обговорені умови, що допускають проведення клінічних та наукових випробувань тільки при добровільному і інформовану згоду [14, с. 4].

При цьому, необхідно погодитись з думкою науковців, які зазначають, що обмеження права на надання добровільної згоди на отримання психіатричної допомоги може бути визнане легітимним виключно у випадку, якщо воно є персоналізованим, тобто застосовуватись щодо конкретної особи (пацієнта) [15, с. 3]. Ця ознака вирізняє даний вид обмеження з-поміж інших – їх легітимність, навпаки, може визнаватися лише у разі поширення на всіх осіб.

Одним із обмежень особистої свободи особи у сфері реалізації права на охорону здоров'я є встановлення карантину у разі запровадження надзвичайного стану відповідно до статті 17 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» [14]. Дане обмеження передбачає встановлення заборони на вільне переміщення осіб, які знаходяться у відповідній карантинній зоні тощо.

3. Обмеження права особи на деякі види медичних послуг, включаючи медичне втручання у випадках, передбачених законом.

Так, відповідно до статті 281 ЦК України забороняється задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя. Зі змісту цієї статті також слідує заборона штучного переривання вагітності, якщо вона перевищує дванадцять тижнів, без наявності до цього медичних показань, перелік яких встановлюється законодавством. Такий термін рекомендований ВООЗ [16] і є загальноприйнятим в Європі.

Що стосується права особи на еутаназію, то, як вже зазначалося вище наразі добровільна еутаназія дозволена законом в Нідерландах, Бельгії, Люксембурзі, шести штатах США, Швейцарії та низці інших країн. У Швеції і Фінляндії пасивна еутаназія шляхом «припинення даремного підтримання життя» не вважається протизаконною [17, с. 29].

З приводу цього обмеження в Україні та світі досі триває наукова дискусія, яка поки що не вирішена однозначно.

4. Фінансові обмеження права особи на охорону здоров'я.

Конституцією України гарантовано отримання безоплатної медичної допомоги у державних та комунальних закладах охорони здоров'я. Водночас, Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних і комунальних закладах охорони здоров'я та вищих медичних навчальних закладах» [18] визначено деякі винятки. Цим Переліком визначено більше тридцяти видів медичних послуг, які можуть надаватися платно у державних та комунальних закладах. Даний перелік є вичерпним.

Дещо інший підхід застосовується при визначенні принципів фінансування медичної допомоги у європейських державах. Зокрема, на підставі аналізу судової практики конституційних судів країн Польщі, Чехії, Словенії та ін. А. Екстер зробив висновок, що їх позиції щодо впровадження систем медичного страхування та обмеження існуючих прав визнається конституційними судами законним при дотриманні інших конституційних принципів. В інших державах, наприклад, у Німеччині, суди розглядають законодавчі критерії обмеження виплат допомоги у зв'язку із захворюванням з урахуванням таких закріплених конституцією цінностей, як право на життя, фізичну недоторканність і благополуччя [19, с. 38].

5. Обмеження права на охорону здоров'я, пов'язані з національністю.

Законодавству України не відоме обмеження права на охорону здоров'я за ознакою національності. Такий висновок ґрунтується на положеннях статті 26 Конституції України, яка гарантує іноземцям та особам без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України, рівні з громадянами України права (крім деяких політичних прав).

Однак, деякі європейські держави ігнорують осіб без громадянства або тих, хто не має визначеної національної приналежності до будь-якої держави при забезпеченні їх права на охорону здоров'я. Незважаючи на те, що однієї лише національної приналежності є недостатньо, щоб гарантувати доступ до права на охорону здоров'я, відсутність будь-якої національності майже напевно є перешкодою при реалізації цього права в більшості випадків [20]. Наприклад, такий висновок зроблений Радою Європи у відношенні Болгарії. Зазначається, що болгарське законодавство неадекватно вирішує конкретні проблеми охорони здоров'я ромських громад, що є порушенням статей 11 і 13 переглянутої Хартії [21]. Отже, обмеження права на охорону здоров'я за національною ознакою визнано неправомірним.

Слід зазначити, що проблема неправомірного обмеження права іноземних осіб або осіб без громадянства на отримання медичної допомоги *de facto* є актуальною і для України.

Поряд з допущенням розглянутих вище обмежень окремих елементів права особи на охорону

здоров'я, в більшості європейських держав, в тому числі Україні, існують непорушні за жодних обставин складові означеного права – це право на життя та право виключної добровільної згоди на медичні, наукові та інші дослідження.

Щоб забезпечити баланс приватних і публічних інтересів у сфері адміністративно-правового забезпечення охорони здоров'я в Україні, слід законодавчо закріпити заходи щодо підвищення відповідальності особи з питань охорони здоров'я. З цією метою доцільно включити до Основ законодавства України про охорону здоров'я, причому як один з основних принципів охорони здоров'я громадян, дбайливе ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших членів суспільства.

Задля дотримання балансу прав та обов'язків громадян у сфері охорони здоров'я, необхідно доповнити Основи положеннями, що встановлюють такі обов'язки громадян:

- дотримуватися законодавства про охорону здоров'я громадян;
- дотримуватися медичних приписів;
- турбуватися про здоров'я дітей;
- турбуватися про здоров'я громадян, хворих на туберкульоз, СНІД, венеричні захворювання та карантинні інфекції.

Висновки. Здійснений аналіз практики застосування різних груп гарантій показав, що громадяни України не досить активно захищають свої права у суді та неохоче звертаються до правоохоронних органів із заявами про порушення їх прав у сфері охорони здоров'я. При цьому найбільш дієвим виявився парламентський контроль, який здійснюється Уповноваженим з прав людини. Відтак, для підвищення ефективності адміністративно-правових гарантій у досліджуваній сфері необхідно: зміцнення економічних гарантій; встановлення постійного контролю за реалізацією державних програм забезпечення ліками, протезами та іншими засобами; запровадження громадського контролю у цій сфері; підвищення інформаційної прозорості діяльності Міністерства охорони здоров'я України тощо.

У більшості європейських держав, де передбачена можливість обмеження права на охорону здоров'я, встановлені чіткі підстави, вимоги до законів, які вводять такі обмеження, а якщо підставою визнано надзвичайний чи воєнний стан, то підстави їх запровадження регламентовані у конституціях. В конституційному законодавстві України застосовано традиційний для міжнародного та європейського права підхід, відповідно до якого обмеження конституційного права конкретної особи допускається лише у тих випадках, коли таке обмеження призведе до усунення більш серйозної загрози, ніж неможливість реалізувати відповідне право.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Слінько Т.М. Міжнародно-правові гарантії реалізації права людини і громадянина на інформацію. *Наше право*. № 12, 2013. С.143-145.
2. Мигачев Ю.И. Понятие и виды юридических гарантий. *Государство и право*. 2000. № 11. С.96.
3. Сопілко І. М. Питання класифікації гарантій прав і свобод людини і громадянина: URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/12320>
4. Зозуля О. І. (2020). Громадянські та політичні права людини в умовах запобігання поширенню COVID-19 в Україні. *Форум права*. 61(2). С. 6–22. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3702447>
5. Telegram.URL: <https://t.me/denisovaombudsman/1356>
6. Frank J.P. The People's Misery: Mother of Diseases` an address delivered in 1790 by Johann Peter Frank Translated from the Latin, with an Introduction by Henry E. Sigerist. Vol. IX, No. 1, January, 1941. P 81-100.
7. Про інформацію: Закон України від 02 жовтня 1992 року: URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
8. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 року: URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1550-14>
9. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року: URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
10. Ходєєва Н.В. Обмеження здійснення права на інформацію про стан свого здоров'я. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. Спецвипуск. 2017. Ч. 2. С. 77-81.
11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України від 20.01.2012 № 2-рп/2012: URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12/paran51#n51>
12. Про екстрену медичну допомогу: Закон України від 05 липня 2012 року: URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5081-17>
13. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22 лютого 2000 року: URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>
14. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 року: URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1550-14>
15. Сакало В.О. Механізм правомірності можливості обмеження реалізації права людини на згоду на медичне втручання. *Часопис Академії адвокатури України*. 2012. № 16 (3). С. 1-4.
16. Безпечне переривання вагітності: Рекомендації для систем охорони здоров'я з практичних та нормативних питань Всесвітньої організації охорони здоров'я: URL:

http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/70914/22/9789241548434_ukr.pdf

17. Анікіна Г.В. Перспективи легалізації евтаназії в Україні. *Форум права*. 2009. № 3. С. 25–34.
18. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних і комунальних закладах охорони здоров'я та вищих медичних навчальних закладах» від 17 вересня 1996 року № 1138 URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1138-96-%D0%BF>
19. Екстер А. Судовий захист права на охорону здоров'я. *Медичне право*. 2014. № 2 (14). С. 37-47.
20. Kingston L. Debate: Limitations on universality: the "right to health" and the necessity of legal nationality // *BMC Int Health Hum Rights* (2010): URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2894754/>
21. European Roma Rights Centre (ERRC): Bulgaria Complaint No. 46/2007: URL: <http://www.errc.org/cms/upload/file/Decision%20on%20the%20Merits%20ERRC%20v%20Bulgaria.pdf>

REFERENCES:

1. Slinko, T.M. (). Mizhnarodno-pravovi harantii realizatsii prava liudyny i hromadianyna na informatsiiu. [International legal guarantees for the realization of human and civil rights to information]. *Nashe pravo*, 12, 143-145 [in Ukrainian].
2. Myhachev, Yu.Y. (2000). Poniatyie y vydy yurydycheskykh haran-tyi. [The concept and types of legal guarantees]. *Hosudarstvo y pravo*, 11, 96 [in Ukrainian].
3. Sopilko, I. M. Pytannia klasyfikatsii harantii prav i svobod liudyny i hromadianyna. [The question of classification of guarantees of human and civil rights and freedoms]. Retrieved from: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/12320> [in Ukrainian].
4. Zozulia, O. I. (2020). Hromadianski ta politychni prava liudyny v umovakh zapobihannia poshyrenniu COVID-19 v Ukraini. [Civil and political human rights in the context of preventing the spread of COVID-19 in Ukraine]. *Forum Prava*, 61(2). 6–22. [in Ukrainian].
5. Telegram. Retrieved from: <https://t.me/denisovaombudsman/1356> [in Ukrainian].
6. Frank, J.P. (1941). The People`s Misery: Mother of Diseases` an address delivered in 1790 by Johann Peter Frank. *Sigerist*, 1, 81-100 [in English].
7. Zakon Ukrainy «Pro informatsiiu». [Law of Ukraine "On Information"]. (1992, October 02). Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> [in Ukrainian].
8. Zakon Ukrainy «Pro pravovyi rezhym nadzvychainoho stanu». [Law of Ukraine "On the legal regime of the state of emergency"]. (2000, March 16). Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1550-14> [in Ukrainian].
9. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy. [Civil Code of Ukraine]. (2003, January 16). Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15> [in Ukrainian].
10. Khodieieva, N.V. (2017). Obmezhenia zdiisnennia prava na informatsiiu pro stan svoho zdorovia. [Restrictions on the right to information about one's health]. *Aktualni problemy vitchyznianoï yurysprudentsii. Spetsvypusk.*, 2, 77-81 [in Ukrainian].
11. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam Zhashkivskoi raionnoi rady Cherkaskoi oblasti shchodo ofitsiinoho tumachennia polozhen chastyn pershoï, druhoï statti 32, chastyn druhoï, tretoi statti 34 Konstytutsii Ukrainy № 2-rp/2012. [Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the constitutional petition of Zhashkiv District Council of Cherkasy Region regarding the official interpretation of the provisions of parts one, two of Article 32, parts two and three of Article 34 of the Constitution of Ukraine]. (2012, January 20). Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12/paran51#n51> [in Ukrainian].
12. Zakon Ukrainy Pro ekstrenu medychnu dopomohu. [On emergency medical care: Law of Ukraine]. (2012, July 05). Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5081-17> [in Ukrainian].
13. Zakon Ukrainy «Pro psykhiatrychnu dopomohu». [Law of Ukraine "On Psychiatric Care"]. (2000, February 22). Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1489-14> [in Ukrainian].
14. Zakon Ukrainy «Pro pravovyi rezhym nadzvychainoho stanu». [Law of Ukraine "On the legal regime of the state of emergency"]. (2000, March 16). Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1550-14> [in Ukrainian].
15. Sakalo, V.O. (2012). Mekhanizm pravomirnosti mozhlyvosti obmezhenia realizatsii prava liudyny na zghodu na medychne vtruchannia. [The mechanism of legitimacy of the possibility of restricting the exercise of the human right to consent to medical intervention]. *Chasopys Akademii advokatury Ukrainy*, 16 (3), 1-4 [in Ukrainian].
16. Bezpechne pereryvannia vahitnosti: Rekomendatsii dlia system okhorony zdorovia z praktychnykh ta normatyvnykh pytan Vsesvitnoi orhanizatsii okhorony zdorovia. [Safe abortion: Recommendations for health systems on practical and regulatory issues of the World Health Organization]. Retrieved from: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/70914/22/9789241548434_ukr.pdf [in Ukrainian].
17. Anikina, H.V. (2009). Perspektivy lehalizatsii evtanazii v Ukraini. [Prospects for legalization of euthanasia in Ukraine]. *Forum prava*, 3, 25–34 [in Ukrainian].
18. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia pereliku platnykh posluh, yaki nadaiutsia v derzhavnykh i komunalnykh zakladakh okhorony zdorovia ta vshchychkh medychnykh navchalnykh zakladakh» № 1138. [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the list of paid services provided in state and municipal health care institutions and higher medical educational institutions"]. (1996, September 17).

Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1138-96-%D0%BF> [in Ukrainian].

19. Ekster, A. (2014). Sudovi zakhyst prava na okhoronu zdorovia. [Judicial protection of the right to health care]. *Medychna pravo*, 2 (14), 37-47 [in Ukrainian].

20. Kingston, L. (2010). Debate: Limitations on universality: the "right to health" and the necessity of legal nationality. *BMC Int Health Hum Rights*. Retrieved from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2894754/> [in English].

21. European Roma Rights Centre (ERRC): Bulgaria Complaint No. 46/2007. (2007). Retrieved from: <http://www.errc.org/cms/upload/file/Decision%20on%20the%20Merits%20ERRC%20v%20Bulgaria.pdf> [in English].

Стаття надійшла до редакції: 24.10.2020

УДК [342.95: 325.2](477)

Шкарупа Костянтин Вікторович,
докторант Науково-дослідного інституту публічного права,
кандидат юридичних наук

СИСТЕМА ЮРИДИЧНИХ ГАРАНТІЙ ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

Статтю присвячено вивченню змісту юридичних гарантій захисту прав суб'єктів зовнішньої трудової міграції. У результаті дослідження було встановлено, що юридичні гарантії захисту прав суб'єктів зовнішньої трудової міграції представлені системною єдністю формально-визначених приписів та організаційної діяльності уповноважених суб'єктів, що забезпечується застосуванням відповідних методів реалізації прав, свобод та законних інтересів, та створює умови для гарантування правового статусу трудящих-мігрантів та членів їх сімей.

Визначено, що юридичні гарантії захисту прав суб'єктів зовнішньої трудової міграції представлені системною єдністю формально-визначених приписів та організаційної діяльності уповноважених суб'єктів, що забезпечується застосуванням відповідних методів реалізації прав, свобод та законних інтересів, та створює умови для гарантування правового статусу трудящих-мігрантів та членів їх сімей. Характерними ознаками юридичних гарантій захисту прав суб'єктів зовнішньої трудової міграції, на нашу думку, є такі: чітка формальна визначеність; правова регламентація; адресність спеціально-уповноваженим суб'єктам, відповідальним за реалізацію цих приписів; загальнообов'язковість; багатоманітність; інтегрованість у світову практику захисту прав трудових мігрантів; забезпеченість заходами державного примусу; нерозривна єдність із розвитком світової та вітчизняної політики у сфері захисту прав людини.

Ключові слова: юридичні гарантії, захист, трудовий мігрант, забезпечення, реалізація, органи влади.

Shkarupa K. SYSTEM OF LEGAL GUARANTEES FOR PROTECTION OF THE RIGHTS OF EXTERNAL LABOR MIGRATION

The article is devoted to the study of the content of legal guarantees for the protection of the rights of subjects of external labor migration. The study found that legal guarantees for the protection of the rights of external labor migration are represented by a systematic unity of formally defined regulations and organizational activities of authorized entities, which is ensured by the use of appropriate methods of exercising rights, freedoms and legitimate interests. the legal status of migrant workers and members of their families.

It is determined that the legal guarantees of protection of the rights of subjects of external labor migration are represented by the systematic unity of formally defined instructions and organizational activities of authorized entities, which is ensured by the application of appropriate methods of exercising rights, freedoms and legitimate interests. migrants and their families. In our opinion, the characteristic features of legal guarantees for the protection of the rights of subjects of external labor migration are the following: clear formal definition; legal regulation; targeting the specially authorized entities responsible for the implementation of these instructions; general obligation; diversity; integration into the world practice of protection of migrant workers' rights; provision of state coercive measures; inseparable unity with the development of world and domestic policy in the field of human rights protection.

Key words: legal guarantees, protection, migrant worker, provision, realization, authorities.

Постановка проблеми. Юридичним гарантіям відведено чималу роль у механізмі адміністративно-правового регулювання будь-якої суспільної діяльності, адже вони дають можливість втілити в життя усі правостановлюючі норми. Але тим не менше, питання щодо гарантій як елемента правового статусу будь-якої особи є найбільш дискусійним на сьогоднішній день. У науковій літературі сформульовано кардинально дві різні точки зору щодо цього питання. Так, відповідно до першого підходу – заперечуються будь-які спроби включити гарантії до структури правового статусу особи; відповідно до другого – все навпаки. Прихильники першої точки зору обґрунтовують свою позицію тим, що система гарантій є категорією, яка далеко виходить за рамки правового статусу особи [5, с. 58]. У свою чергу, прихильники іншої точки зору вказують на необхідність включення гарантій до структури правового статусу особи в цілому. Тому спробуємо розібратися у цьому питанні в контексті захисту прав суб'єктів зовнішньої трудової міграції.